

DANMARKS
SOCIALE
HØJSKOLE

1937 — 1962

Danmarks
sociale
højskole

✂

1937 - 4. januar - 1962

FORORD

Et kort spænd af år er forløbet, siden den første systematiske uddannelse her i landet af medarbejdere til socialt arbejde tog sin begyndelse.

En beundringsværdig udvikling har fundet sted fra det beskedne private kursus i 1937, der var starten til socialrådgiveruddannelsen, frem til i dag, hvor de sociale højskoler i København og Århus har placeret sig som centrale uddannelsesinstitutioner på det sociale område. Med megen taknemmelighed må vi se tilbage på den pionérgerning, der er ydet. — Det er imidlertid en i allerhøjeste grad nødvendig udvikling, den sociale uddannelse har gennemløbet. Det er således hævet over enhver tvivl, at virkningen af den nyere tids sociale lovgivning i vid udstrækning har været afhængig af, at en indsigtfuld medarbejderstab har stået til rådighed. Hvad der her er opnået, skyldes for en meget stor del skolens og dens elevers indsats.

For skolens virksomhed og trivsel har det på den anden side været af afgørende betydning, at den sociale indsats har vundet bred forståelse hos offentligheden. I befolkningens og myndighedernes anerkendelse af det sociale arbejdes værdi og dets arbejdsformer og i den forventning, der er skabt om den sociale medarbejders evne og formåen, ligger samtidig en ansporing for skolens fremtidige virke.

Skal den sociale medarbejder indfri disse forventninger og leve op til sine opgaver i et samfund under stadig forandring, forestår der skolen mange betydningsfulde pionérrår endnu.

Held og lykke med arbejdet.

Socialministeriet i december 1961

OPLAG: 3000 EKSEMPLARER

TRYKT I SAMFUNDET OG HJEMMET FOR VANFØRES BOGTRYKKERI . KØBENHAVN

DECEMBER 1961

Bestyrelsen
for
DANMARKS SOCIALE HØJSKOLE

Særforsorgsdirektør E. Leuning, K., D.M., Socialministeriet (formand).
Socialdirektør Rud. Conrad, R., Københavns kommunes socialdirektorat.
Socialrådgiver Eva Gredal, Dansk Socialrådgiverforening.
Direktør H. Horsten, R., Direktoratet for Børne- og Ungdomsforsorgen.
Overlæge Otto Jacobsen, R., Statshospitalet, Nykøbing S.
Socialdirektør Orla Jensen, R., p.p., Århus.
Forstanderinde Eli Magnussen, Sundhedsstyrelsen.
Socialrådgiver Anne D. Skouenborg, Rigshospitalet.
Chefredaktør Hakon Stephensen, Politiken.
Ekspeditionssekretær Inger Østergaard, Mødrehjælpen.

Bestyrelsens sekretær:

Sekretær, cand. jur. Beth Kondrup, Socialministeriet.

Skolens rektor:

Cand. mag. Robert Watt Boosen.

Skolens socialrådgivere:

Afdelingsleder Else Korsgaard, København.

Afdelingsleder Alfred Dam, Århus.

Fuldmægtig Agnes Haulrig, København.

I. Betydningsfulde data

1937 — 1962

ET JUBILÆUM motiverer et tilbageblik – ikke blot til datoen for foretagendets oprettelse, men også til tiden før starten. Forudsætningerne for, at et kursus til »Uddannelse af sociale Hospitalshjælpere og andre sociale Rådgivere« påbegyndtes d. 4. januar 1937, var mange.

Fra slutningen af 20'erne og til socialreformen i 1933 var der en sådan socialpolitisk aktivitet, at denne alene kunne skabe miljø for oprettelsen af sociale uddannelser. Men også befolkningskommissionen bidrog i gunstig henseende, idet den i en udtalelse af 24. september 1936 til justitsministeriet i anledning af svangerskabskommissionen siger: »Kommissionen vil bl. a. tage under Overvejelse, hvorledes Uddannelsen af *social workers* bør tilrettelægges, idet man finder, at en Sær-uddannelse er nødvendig og ønsker at påpege, at Mulighederne for en sådan ikke er til Stede«. Udtalelsen skal ses i sammenhæng med befolkningskommissionens anbefaling af, at der oprettedes mødrehjælpsinstitutioner for gifte og ugifte mødre, og at der til disse institutioner knyttedes fagligt kvalificerede medarbejdere.

Af væsentligere betydning for realisationen af tanken om oprettelse af en uddannelse synes dog at have været et behov for bistand i sociale spørgsmål, der klart følte på Københavns Kommunehospital 6. afdeling og den tilsvarende afdeling på Rigshospitalet. Allerede i 1922 havde sognepræst, dr. phil. *Axel Garboe* påbegyndt et arbejde som frivillig social medarbejder på Kommunehospital 6. afdeling. Noget tilsvarende fandt sted på Sct. Hans Hospital fra 1930, hvor hospitalets præst, pastor *Toft*, påtog sig socialt arbejde, for hvilket han fra 1932 fik honorar som socialhjælper, men institueret blev arbejdet først fra 1934, hvor Københavns kommune efter indstilling fra Kommunehospital 6. afdelings psykiatriske afdelings daværende overlæge, dr. med. *Georg E. Schrøder*, oprettede hospitalshjælpen med frk. *Manon Lüttichau* som

social medarbejder. I 1936 fulgte Rigshospitalet med ved ansættelse af frk. *Anne D. Skouenborg* som socialhjælper på den psykiatriske afdeling.

To psykiatere foruden overlæge Schrøder havde påvirket denne udvikling, og det var daværende reservelæge *Otto Jacobsen* og daværende afdelingslæge, dr. med. *Carl Clemmesen*. Dr. Jacobsen og frk. Lüttichau gav sig til at udarbejde planer for en uddannelse, og da disse var så vidt gennemarbejdede, at de kunne forsøges realiseret, skaffede dr. Clemmesen lokalerne gratis på Kommunehospitalet og organiserede uddannelsen. Skolens første bestyrelse kom til at bestå af initiativtagerne: Carl Clemmesen (formand), Otto Jacobsen, Manon Lüttichau og Anne D. Skouenborg. Af disse sidder i bestyrelsen fortsat Otto Jacobsen og Anne D. Skouenborg.

Det var skolens mål at give eleverne en *almen social grunduddannelse*, og til denne var det ønskeligt at knytte en kortere *specialuddannelse* for at kvalificere udøverne til den specielle institutions arbejde.

I et radioforedrag vedrørende »Uddannede Socialarbejderes Plads i Samfundet«, som dr. med. Tage Kemp holdt d. 25. januar 1937, hedder det bl. a. om den nyoprettede skole for socialarbejdere: »Skolen er under den bedst mulige Ledelse og har en stor Stab af dygtige Lærere, der er sagkyndige på en Række forskellige Områder, og den giver sine Elever såvel praktisk som teoretisk Uddannelse. Foreløbig har den kun beskedne Lokaler på Kommunehospitalet, men man kan roligt spå, at den står overfor en stor Udvikling. Endnu er den under privat Ledelse, men det kan kun være et Tidsspørgsmål, hvornår det offentlige må tage sig af dens Drift«.

I hvor høj grad disse profetiske ord er slået til, vil fremgå af følgende:

Manon Lüttichau, der ledede kurset i starten, afløstes i denne egenkab af daværende forretningsfører for Mødrehjælpen, cand. jur. *Vera Skalts*, som indtrådte i bestyrelsen. Den 31. december 1941 kunne Vera Skalts i et interview til Berlingske Aftenavis – i anledning af, at Den sociale skole (hvilket navn kurset nu havde fået) havde opnået statsstøtte – udtale: »Nu ser vi fremtiden roligt i møde«. Skolen havde hidtil fortrinsvis klaret sig ved hjælp af legater foruden elevbetalingen, og lærerne fik enten ingen eller kun en nærmest symbolsk betaling. Statsstøtten betød endvidere, at uddannelsen forlængedes fra 1½ til 2 år.

Fru Skalts fratrådte som leder af skolen pr. 1/4 1948, hvor hun afløstes af daværende sekretær i socialministeriet *Eugenie Engberg*.

Forinden var skolen imidlertid blevet yderligere konsolideret, idet den pr. 1/4 1948 fik statstilskuddet forhøjet i et sådant omfang, at elevtallet kunne udvides til det dobbelte. Hidtil havde man optaget 1 hold på 20–25 elever årligt, nu skabtes der mulighed for at optage 2 hold à ca. 25 elever pr. år.

Skolens 4 initiativtagere fra 1937, suppleret med Vera Skalts og forstanderinde *Eli Magnussen*, havde fået syn for, at deres tanker var levedygtige. Deres store, dygtige og uselviske arbejde havde vundet offentlig anerkendelse.

Det offentlige tilskud betød i realiteten, at alle udgifter dækkedes af socialministeriet, når bortses fra en brøkdel af driften, der dækkedes gennem elevbetalingen, ca. 600 kr. pr. kursus pr. elev. Dette medførte naturligt, at der i bestyrelsen indvalgtes repræsentanter for socialministeriet, men man benyttede lejligheden til at supplere bestyrelsen yderligere med repræsentanter for de arbejdsområder m. v., inden for hvilke socialrådgiverne var kommet til at virke samt med en repræsentant for »Dansk Socialrådgiverforening«. Således indtrådte i 1948 socialministeriets daværende departementschef *H. H. Koch*, der valgtes til formand, særforsorgsdirektør *Erik Leuning*, departementschef *Axel Skalts*, arbejds- og boligministeriet, socialdirektør *Rud. Conrad*, København, socialdirektør *Orla Jensen*, Århus, borgmester *Woldhardt Madsen*, Skive, chefredaktør *Hakon Stephensen*, Politiken, og socialrådgiver *Else Bloch*, daværende formand for Dansk Socialrådgiverforening. Daværende kontorchef *Holger Horsten*, socialministeriet, blev bestyrelsens sekretær. Bestyrelsen nedsatte – udvalgt af sin midte – et økonomiudvalg og et skoleudvalg. Sidstnævnte suppleredes med en repræsentant for lærerne, daværende kontorchef *G. Hagen*, arbejdsdirektoratet.

Også lokale- og personalemæssigt foretoges udvidelser: Skolen havde haft til huse på Kommunehospitalet, Bispebjerg Hospital, i Frederiksgade 21 og Tordenskjoldsgade 3, men flyttede 1948 til Domus Medica, Kristianiagade 12 B. Personalet kom foruden lederen til at bestå af 2 socialrådgivere, 1 juridisk halvdagssekretær og 3 kontordamer.

Skolen havde allerede i 1939 sit første specialkursus, som var et 3 måneders supplerende kursus for det til mødrehjælpsinstitutionerne knyttede rådgivende personale – oprettet efter opfordring fra socialministeriet. Flere kurser kom til i årenes løb, hvad den officielle anerkendelse af skolen som uddannelsesanstalt givet har bidraget til. Herunder skabtes og oprettedes i 1952 den videregående uddannelse af ledere og medarbejdere til opdragelseshjem m. v., et til at begynde med 7 måneders kursus for børneforsorgspersonale, senere udvidet til 10

måneder og nu benævnt årskursus. Kursets 10. hold gennemføres i 1961-62.

Kursusvirksomheden og skolens udvidede arbejdsfelt i det hele medførte, at lokalerne i Kristianiagade blev for små, og man erhvervede herefter Det kgl. Opfostringshus og Den Thorupske Stiftelses ejendom, Randersgade 10, i hvilken indflytning fandt sted i februar 1954.

Skolens leder, Eugenie Engberg, var forinden, nemlig i maj 1952, rejst til U.S.A., hvor hendes mand havde fået stilling under F.N., og i denne periode konstitueredes den juridiske halvdagssekretær, cand. jur. *Kirsten Grundtvig-Poulsen*, socialministeriet, som leder. Hun kom til at forestå skolens flytning til den nye ejendom, den udvidede kursusvirksomhed, som yderligere kom til at omfatte uddannelse i form af et par 4 måneders kursus for uddannet personale ved børnehaver og fritidshjem samt en supplerende uddannelse – ligeledes på 4 måneder – for autoriserede barneplejersker og sygeplejersker ansat som ledere og medarbejdere ved spædbørnehjem, vuggestuer m. v.

Eugenie Engbergs ophold i U.S.A. blev af væsentlig længere varighed end oprindelig antaget, og bestyrelsen søgte herefter de bevilgende myndigheder om at få oprettet en stilling som rektor, også under hensyn til skolens udvidede arbejdsområde. Under rektors embede skulle sortere socialrådgiveruddannelsen, børneforsorgsuddannelsen, kursusvirksomheden, herunder kurset for barne- og sygeplejersker, samt de uddannelser, der senere måtte blive tillagt skolen, og på daværende tidspunkt antog man, at barneplejerskeuddannelsen i ændret skikkelse skulle underlægges skolen. Stillingen blev pr. 8. november 1954 besat med ekspeditionssekretær, cand. mag. *Robert Watt Boolsen*, centralarbejdsanvisningskontoret, København.

Socialrådgiveruddannelsen udvidedes som nævnt i 1942 til at omfatte 2 års teoretisk og praktisk uddannelse, men det var en forudsætning for at blive optaget, at ansøgeren havde haft praktik i social institution. Kravet til denne praktiks længde og indhold var ikke fra begyndelsen særlig klart formuleret, men der udviklede sig i årenes løb en praksis, hvorefter ansøgeren skulle have været 1/2-1 år i socialt arbejde. Medens ansøgerne oprindelig i et vist omfang selv skaffede sig denne praktik, overtog skolen efterhånden praktiktilrettelæggelse og -anvisning for eleverne, ligesom 1 års praktik i 2 institutioner à 6 måneder fastsloges som norm, hvorfra der dog kunne dispenseres. Fra efteråret 1955 vedtog bestyrelsen imidlertid, at 1 års praktik blev obligatorisk, at praktikken i princippet skulle ligge hos uddannet socialrådgiver, at den skulle tilrettelægges og anvises af skolen, og at udvælgelsen af

ansøgere til denne praktiske, forudgående uddannelse skulle foretages af skoleudvalget, hvorved det samtidig fastsloges klart, at socialrådgiveruddannelsen var en 3-årig uddannelse, helt igennem forestået af Den sociale skole og dennes ansvarlige ledelse: bestyrelsen.

Der er ingen tvivl om, at denne den 3. udvidelse af socialrådgiveruddannelsen har betydet meget for fagets anerkendelse som profession – ikke mindst ved dens vurdering i penge, d.v.s. ved lønforhandlinger, især med det offentlige.

Trykket på skolen i form af krav fra de sociale institutioners side om uddannelse af stadig flere socialrådgivere medførte i 1957 oprettelsen af skolen i Århus. Oprettelsen var forberedt gennem længere tid, bl. a. fordi det første års praktik skulle være afviklet for dem, der skulle påbegynde uddannelsens teoretiske del.

Også her var det formående personers initiativ, der skabte den praktiske ramme om afdelingens start. Socialdirektør Orla Jensen skabte kontakten til direktøren for Jydsk teknologisk institut, civilingeniør *Paul Marshall*, som stillede lokaler til rådighed på instituttet, og som siden har foranlediget, at skolen har fået stadig bedre indrettede og større lokaler. Åbningen fandt sted i februar 1957. 4. hold er dimitteret, og det 5. dimitteres juni 1962. Begyndervanskelighederne var følelige, elevtilgangen var mindre end ventet, og lærerne var vanskeligere at skaffe end i København. Elevtilgangen er imidlertid nu tilfredsstillende.

Den sidste bemærkelsesværdige begivenhed inden for de første 25 år fandt sted den 14. august 1961, hvor skolen ændrede navn til *Danmarks sociale højskole*. Forud for denne formelle ting var sket følgende:

Ved eksamensafslutningerne i december 1958 i Århus og København havde daværende socialminister *Julius Bomholt* fremsat interesserede og meget positive udtalelser om skolens virksomhed og om dens funktion inden for den socialpolitik, som han havde udviklet og ønskede at fortsætte. Bestyrelsens formand, særforsorgsdirektør Erik Leuning, der havde afløst departementschef Koch i 1957, og rektor førte forhandlinger med socialministeren, der bad bestyrelsen udarbejde forslag til ændringer af uddannelsen og udvidelse af skolens arbejdsområde, tanker, som løbende havde været drøftet i bestyrelsen. En »Betænkning vedrørende en ændring af socialrådgiveruddannelsen«, udarbejdet af et udvalg nedsat af rektor, forelå færdig i maj 1959, og umiddelbart før og efter denne betænkning forelå fra arbejdsudvalg under Dansk Socialrådgiverforening »Redegørelse vedrørende socialrådgivernes uddannelse« (maj 1959) og »Redegørelse vedrørende socialrådgivernes arbejds-

mæssige placering« (august 1959). Disse 3 arbejder dannede baggrund for det forslag, som bestyrelsen fremsendte til socialministeren den 25. februar 1960, og som socialministeriet 1 år senere overfor finansudvalget anbefalede til gennemførelse.

Forslaget gik ud på en udvidelse og omlægning af uddannelsen, så den kom til at bestå af 1 års uddannelse på skolen, 1 års uddannelse i 2 sociale institutioner og 1 års afsluttende uddannelse på skolen. Time-tallet udvidedes fra ca. 1400 til ca. 1900, og som det mest betydningsfulde foresloges oprettelse af 4 lektorater for heldagsbeskæftigede, 1 ved skolen i Århus og 3 ved skolen i København. Forslaget tiltrådtes med den begrænsning, at lektoraterne ville blive adjunkturer, hvis ansøgerne ikke opfyldte de anciennitetsmæssige betingelser for at opnå lektorchargen. Stillingerne er opslået til besættelse januar 1962.

Socialminister Bomholt ønskede imidlertid mere end en à jourføring af socialrådgiveruddannelsen; han ville, at skolen skulle være den centrale uddannelsesanstalt for sociale medarbejdere fra alle forsorgsgrene, dels fra særfor sorgen, børnefor sorgen og revalideringen og dels fra socialkontorerne. Skridt er taget i denne retning, idet åndssvagefor sorgen den 4. september 1961 har påbegyndt en plejeruddannelse i lokaler stillet til rådighed af skolen, og revalideringscentre har delvis i samarbejde med skolen gennemført kurser for ledere og medarbejdere.

Skolen står således ved jubilæet med store offentlige opgaver foran sig, pålagt den fortsat i princippet private, selvejende institution, oprettet af mennesker med levedygtige tanker, fremsyn og handlekraft.

II. Udviklingslinier

SOCCIALRÅDGIVERFAGETS og skolens udvikling kan med fordel betragtes på en anden led end den rent kronologiske. Dels kan denne udvikling ses i sammenhæng med udviklingen af social tankegang, som den manifesterer sig i socialpolitikken, og dels kan konkrete talmæssige forhold give indtryk af, hvad der er sket i de forløbne 25 år.

Titulatur-problemet

Ved udsendelsen af det første program fremgår det, at man anvender betegnelsen »sociale Hospitalshjælpere og andre sociale Rådgivere«. I 1936 dimitteredes fra Folkekirkeligt filantropisk forbunds kursus det første hold socialhjælpere, og denne titel anvendes i de første mange år både om dem, der blev uddannet fra Folkekirkeligt filantropisk forbunds kursus, fra Den sociale skole og om forskellige uddannede eller personer med f. eks. sygeplejerskeuddannelse, som blev ansat ved socialt arbejde i forskellige institutioner. Inden første hold dimitteredes, havde man imidlertid fundet frem til betegnelsen *socialrådgiver*, der gav anledning til forskellig diskussion, bl. a. fordi rådgivning ikke er socialrådgiverens eneste funktion. Betegnelsen »socialarbejder« efter det engelske social worker og »socialhjælper« anvendes i flæng. Et forslag, der fremsattes i »Ugeskrift for læger«, hvorefter socialrådgiveren bør hedde »socialsørger«, afledt af »sjælesorg«, tages ikke alvorligt. Uanset anker er betegnelsen socialrådgiver nu slået igennem, og et forsøg à la det svenske sacionom, som er en slags latinsk afledning, har ikke vundet gehør her.

Ændringer i optagelseskravene

Det første kursus havde til formål at uddanne kvindelige sociale medhjælpere til arbejde på hospitaler og andre institutioner. Som deltagere kunne indtegnes yngre kvinder, helst med studentereksamen eller tilsvarende forkundskaber. Duelighed i maskinskrivning var nødvendig.

I skolens beretning fra 1939, der er fremstillet på basis af erfaringerne med de første 2 hold og det optagne 3. hold, er der om forkundskaberne udtalt, at der lægges vægt på, at eleven er i besiddelse af praktisk erfaring i socialt arbejde samt af tilstrækkelig modenhed og forkundskaber til at kunne gennemføre uddannelsen, og man har endvidere indført en prøvetid på 6 måneder til bedømmelse af elevens egnethed til at gennemgå kursus og også til bedømmelse af, hvorvidt eleven har de rette personlige forudsætninger. Uddannelsen er ikke længere forbeholdt kvinder.

Først i beretningen fra 1945 er aldersgruppen 22–30 år fastslået, ligesom det angives, at eleven skal være i besiddelse af praktisk erfaring i socialt arbejde. (Forud for 1945 var optagelsesalderen 20–30 år). Endvidere forlanges det, at de kvindelige elever har kendskab til husligt arbejde og børnepasning, og at samtlige elever har mindst et halvt års kontoruddannelse. Eleverne skal have gennemgået 6–12 måneders praktisk socialt arbejde i en eller flere institutioner, undtagne herfra er dog sygeplejersker, børnehavelærere og lignende. Skolen er ansøgerne behjælpelig med at anviser egnede socialt arbejde før eventuel optagelse, men det fremhæves, at opnået praktikarbejde ikke yder garanti for optagelse.

Beretningen fra 1950 nævner, at skolen ikke har ønsket at fastsætte bestemte eksamenskrav som betingelse for optagelse, idet man er klar over, at mennesker, der i flere år har været i praktisk socialt arbejde ell. lign., ofte er særlig velegnede på grund af personlige egenskaber og deres kendskab til sociale forhold.

Aldersgrænsen nedefter er motiveret med, at ansøgeren skal have en vis modenhed, og aldersgrænsen opefter er motiveret med, at det er vanskeligt at få stilling i det offentlige, hvis man er over 32 år ved uddannelsens afslutning. Der stilles krav om, at eleverne har gennemgået maskinskrivnings-, bogholderi- og samaritterkursus, og der afholdes efter skolens skøn en skriftlig forprøve (referat af en forelæsning). Prøvetiden på skolen er udstrakt til 10 måneder. Den første praktik betegnes som forpraktik, og den skal være af helst 1 års varighed. Skolen er behjælpelig med at finde egnede forpraktik.

Fra 1956–57 bliver aldersgruppen begrænset, idet man kun optager personer i alderen 22–28 år, bl. a. påvirket af det forhold, at ansættelse i pensionsberettigende stilling efter det fyldte 32. år vanskeligt eller slet ikke kunne opnås.

Den forudgående skoleuddannelse defineres klarere. Hvor ansøgeren kun har den elementære skoleuddannelse, d.v.s. 7 års skolegang, for-

langes supplerende uddannelse, f. eks. handelsmedhjælpereksamen, 5–6 måneders højskoleophold, teknisk skole i forbindelse med håndværksuddannelse eller befalingsmandsskole. Ansøgeren skal fortsat have erhvervet sig rutine i kontormæssigt arbejde, herunder maskinskrivning.

Skoleudvalgsmøderne lægges på faste tidspunkter, og skoleudvalget udvælger af den til enhver tid værende ansøgerflok de bedst mulige i et sådant antal, at der med det normale frafald vil være tilstrækkeligt mange tilbage til et hold på en god snes elever. Det fastslås, at praktikken tilrettelægges og anvises af skolen. Og det anføres, at praktikken kan afbrydes med dags varsel når som helst inden for praktikåret, hvis praktikanten findes at være uegnet til arbejdet eller uddannelsen.

De nævnte ændringer i optagelseskravene viser, at man fra oprindelig at have villet uddanne sociale medhjælpere til hospitalstjenesten nu uddanner socialrådgivere med henblik på sociale institutioner i almindelighed; endvidere har erfaringerne lært skolen, hvilke forkundskaber eleverne må være i besiddelse af; endelig har den større tilgang medført, at kravene til ansøgerne er blevet strengere, alt til forbedring af elevtilgangen og til højnelse af standen som helhed.

Praktikken og praktikantens arbejde

Praktikken har undergået adskillige ændringer, og den har – trods det, at dens ligeberettigelse med den teoretiske uddannelse hurtigt blev fastslået – i realiteten hele tiden været på vej med at få samme berettigelse som den teoretiske uddannelse. Oprindeligt forlangtes ved optagelsen noget kendskab til praktisk socialt arbejde, senere blev det formuleret som 6–12 måneders praktisk arbejde, senere igen anviste skolen eller var i hvert fald behjælpelig med anvisningen af det praktisk-socialt arbejde, og først i 1955 blev det formuleret i programmet, at skolen forestod praktik-anbringelsen.

I de første år lå den praktik, som ikke var forpraktik, nemlig skolepraktikken således, at den daglig fandt sted kl. 10–14, og den teoretiske del af uddannelsen fandt sted kl. 15–18. Senere blev der praktik i nogle sommermåneder, senere igen faldt praktikken med nogle måneders arbejde regelmæssigt i de 2 uddannelsesår, og fra 1955 lå det fast, at praktikken begyndte med 1 års arbejde i 2 institutioner à 6 måneder, og at den teoretiske uddannelse i de følgende 2 år 2 gange blev afbrudt af 3 måneders praktisk arbejde. 3 af praktikkerne blev gjort obligatoriske og 1 valgfri. De obligatoriske er for kvindelige elevs vedkommende mødrehjælp, hospital og socialkontor, og for mandlige elevs

vedkommende erstattes mødrehjælp af fængsel eller arbejdsanvisning. Den valgfri praktik kan være børneforsorg, privatfilantropi eller et andet af eleven ikke tidligere prøvet område.

Praktikken har haft til formål at give indblik i det praktiske sociale arbejde, at give erfaringer, som kunne anvendes i det teoretiske arbejde, og blandingen af teori og praktik har skullet lade de to områder smitte af på hinanden. I de første år var formålet først og fremmest at orientere i socialt arbejde, senere kom kravet, at praktikanten skulle have en mere systematisk tilrettelagt uddannelse i løbet af praktikken, og i de praktiklederkurser, der er blevet gennemført siden 1958, har man forsøgt at gennemdrøfte en arbejdsmetodik, et felt, som forøvrigt fortsat er for lidt udviklet, men som den kommende uddannelse vil komme til at tage sig væsentligt af. På denne baggrund skal citeres et afsnit af en artikel af Manon Lüttichau i »Ugeskrift for læger«, nr. 9 af 26/2 1942, hvor det hedder i en omtale af praktikantinstitutionen: »Det har været af Værdi at møde Ungdommens Idealitet og aldrig svigtende Iver efter at tage fat, hvad enten det drejede sig om en besværlig, uhygiejnisk Flytning af gammelt Bohave, Oprækning af en Storkvask, som på Grund af Patientens svigtende Helbred havde stået i Blød længe, Farten omkring i Byens Yderkanter for at skaffe Oplysninger om Lejligheder, Værelser og meget andet, eller almindeligt Kontorarbejde«. Enkelte af de nævnte ingredienser kan vel endnu findes, men kun som biting, idet praktikantens fagligt-socialt prægede arbejde er blevet det altovervejende. Det professionelle præg ligger i journaloptagelsen (den sociale anamnese), i den metodiske journalføring, i tilrettelæggelsen af en behandlingsplan og i selve gennemførelsen af behandlingen. Faget har udviklet sig fra at være noget, der mindede om slumsøstervirksomhed, til at blive et metodisk klient- og sagarbejde.

Udviklingen i de teoretiske fag

På helt konkret måde afspejler udviklingen sig i de fag, der er blevet doceret på Den sociale skole fra uddannelsens begyndelse til i dag. Man vil af nedenstående oplysninger kunne se, hvilke fag der har været doceret, hvilke fag der er kommet til, hvor meget timetallet er blevet udvidet og også, hvilke fag man har skåret fra under hensyn til den drejning, som uddannelsen har fået undervejs.

Skolens første program deler fagene i 4 grupper, nemlig 1) lægefag, 2) psykologi, 3) sociale fag og 4) diverse kurser.

Lægefagene omfatter anatomi, fysiologi, elementær sygdomslære, psykiatri og mentalhygiejne, racehygiejne, arvelighedslære, åndssvagevæsen, kønssygdomme og sexualhygiejne, hygiejne, herunder sundhedsvæsenets organisation og praksis, erhvervshygiejne med lovgivning, bolighygiejne, levnedsmiddelkontrol, tuberkulosebekæmpelse, alkoholisme og børnehhygiejne. Psykologien behandler børnepsykologi og skolevæsen. De sociale fag omfatter de sociale forsikringslove, den offentlige forsorg, straffelov, fængselsvæsen og politiets organisation, samfundskundskab og vejledning i juridiske spørgsmål, herunder ægteskabslovgivning. Diverse kurser omfatter religiøse og etiske spørgsmål i socialt arbejde, bogholderi, mødeteknik, sociale foredrag og institutionsbesøg samt hospitalsvæsenet.

I programmet fra 1939 deler man undervisningen i 2 hovedgrupper, nemlig 1) den undervisning, der tager sigte på at lære eleverne at forstå og bedømme de tilfælde, de skal behandle, og 2) den undervisning, der giver eleverne de kundskaber, der er nødvendige for på rette måde at kunne råde og vejlede i det enkelte tilfælde.

Gruppe 1 omfatter samaritterkursus, sygdomslære, hygiejne, psykologi og psykiatri.

Gruppe 2 omfatter samfundskundskab, samfundsøkonomi, arbejdsforhold, den sociale forsikringslovgivning, den offentlige forsorg, strafferet, fængselsvæsen og politiets organisation, vejledning i juridiske spørgsmål, erhvervsvejledning, institutionslære og bogholderi.

Denne deling af stoffet er også fastholdt i programmet fra 1945.

I 1950 ændres der påny, og dette hænger sammen med dels udvidelsen af uddannelsen, dels udvidelsen af statstilskuddet. Ændringen er principiel i hvert fald på det punkt, at de juridiske fag, eller om man vil, de formelt kundskabsmeddelende fag nævnes først og har fået den stærkeste udvidelse. Man opererer nu med 6 grupper, nemlig 1) juridiske fag, 2) samfundskundskab og økonomi, 3) medicinske og psykologiske fag, 4) praktiske fag, 5) særforedrag og filmforevisninger og 6) seminarøvelser.

Denne deling er med en ubetydelig ændring fastholdt i programmet fra 1952.

Gruppe 1 omfatter offentlig forsorg, socialforsikring, strafferet, personret, formueret, offentlig ret m. v. samt mødrehjælps-, svangerskabslov og adoption. Gruppe 2 omfatter samfundsspørgsmaal. Gruppe 3 socialmedicin og socialhygiejne, psykiatri, psykologi, arbejds- og erhvervspsykologi og arvelighedslære. Gruppe 4 omfatter bogholderi, formuleringslære, taleteknik, institutionskundskab, journalgennemgang m.

v. samt tidsskriftsrevue. Gruppe 5 indeholder en opgørelse over de foredrag og film, der er blevet holdt og vist i 1949-50, og gruppe 6 (seminarøvelser) redegør for den nydannelse, der hermed var indført i uddannelsen, hvorefter eleverne i en afhandling på 8-10 sider behandler et større eller mindre emne inden for den emnekreds, som er undervisningens.

Skolens seneste program efter 1956 deler fagene i 13 grupper, nemlig 1) offentlig forsorg, 2) socialforsikring, herunder folkeforsikrings-, ulykkesforsikrings- og arbejdsløshedslov samt sygelønsordningen, 3) strafferet, herunder borgerlig straffelov, strafferetspleje, straffuldbyrkelse og kriminologi, 4) civilret I, herunder myndighedslov, ægteskabslove, børnelove, adoptionslov, mødrehjælpslov og svangerskabslov, og 5) civilret II, herunder afbetalingslov, aftalelov, arvelov, borgerlig retspleje, ferie-, funktionær- leje- og medhjælperlov, 6) socialpolitik m. v., herunder socialstatistik, befolkningsstatistik, samfundsøkonomi, familiepolitik, boligpolitik, familieøkonomi, arbejdsmarkedspolitik, erhvervsvejledning og skattespørgsmål, 7) sociologi, 8) socialhygiejne, 9) psykiatri, 10) psykologi, herunder arbejdspsykologi, 11) formulering, skriftlig og mundtlig, 12) socialrådgivning, herunder sagbehandling, institutionslære, interviewteknik, biblioteksøvelser, og 13) andre fag, herunder seminaropgaver og foredrag.

Den teoretiske undervisnings længde og timetal har været som følger:

1937: 2 hold på henholdsvis 15 og 18 måneder og formentlig omkring 700 undervisningstimer.

1939 og fremefter: 1½ år og 876 timer.

1942: 2 år og ca. 1000 timer.

1949: 2 år og ca. 1200 timer.

1956: 2 år og godt 1300 timer.

Omstående oversigt over fag og timetal er en ret forenklet gengivelse af forholdene, men forenkling er nødvendig, for at man kan få oversigt over udviklingen. Grupperingen i de anførte 6 hovedgrupper svarer ikke til nogen af de grupperinger, som har været anvendt tidligere, men alligevel giver oversigten et indtryk af udviklingen.

	1937—42	1942—48	1948—56	1956—62
	timetal	timetal	timetal	timetal
1. Socialret: ialt	230	240	240	260
Offentlig forsorg	130	130	130	140
Socialforsikringslovene . . .	100	110	110	120
2. Civil- og strafferet: ialt	100	185	205	240
Personret (civilret I) . . . . }	60	60	60	70
Formueret (civilret II) . . }	60	60	70	74
Strafferet m. v.	40	65	75	96
3. Samfunds-fag: ialt	175	240	275	350
Socialpolitik m. v.	85	120	140	140
Sociologi	—	—	15	100
Social- og individual- psykologi	90	120	120	110
4. Socialmedicin: ialt	185	185	140	140
Socialhygiejne, sygdomsl..	150	145	100	90
Psykiatri	35	40	40	50
5. Socialrådgivning:				
Institutionslære, journal- gennemgang	30	55	125	140
6. Praktiske fag:				
Diverse, formulering, bog- holderi, bibliotekskund- skab, seminar, opgaver, foredrag	90	115	100	200
	810	1020	1085	1330

Det ses, at det oprindelige hovedfag: Hygiejne, sygdomslære (punkt 4) er gået stærkt ned i timetal, nemlig fra 150 jævnt faldende til 90 timer, og at faget psykiatri samtidig er steget fra 35 til 50 timer. Forklaringen på dette må vel søges i det forhold, at uddannelsen, som oprindeligt sigtede på at skaffe medhjælpere til hospital, har fået tal-mæssigt større betydning for andre institutioner, ligesom socialrådgiver-

professionens stadig klarere fagligt-sociale indhold har kunnet fritage udøverne for at beskæftige sig med mere medicinsk-faglige ting, specielt sygdomslære, som socialrådgiveren ikke behøver at være synderlig kendt med, da indgriben i sygdomstilfælde naturligt er lægens område. At psykiaritimerne er blevet forøget, og at faget i dag kaldes socialpsykiatri, hænger sammen med, at man har indset fordelene ved at indvi socialrådgiveren i de psykiske sygdommes fremtrædelsesformer og deres sociale aspekt og mulige sociale konsekvens, alt set i en terapeutisk sammenhæng.

Alle øvrige fag viser stigning, men ikke i samme grad i takt med stigningen i det samlede antal timer. Stigningen i timetal fra 1. til 4. periode er godt 60 %.

Ser man på punkt 1: Socialret, vil det fremgå, at stigningen her kun udgør omkring 13 %. Forklaringen på dette forhold kunne se ud til at være den, at man fra starten har overdimensioneret disse fag. Men det er formentlig rigtigere at sige, at de mennesker, som tilrettelagde det formelle stof, havde en klar fornemmelse af, hvor meget socialrådgiverne havde brug for af socialretligt stof, efter al sandsynlighed influeret af den situation, der eksisterede på tidspunktet for skolens oprettelse: arbejdet omkring socialreformens gennemførelse. Offentlig forsorg og socialforsikring skulle være den lille tabel i det stof, som socialrådgiverne skulle lære.

Timetallet i gruppe 3: Samfundsfag, er blevet fordoblet. Forøgelsen hænger væsentligst sammen med faget sociologis stærke forøgelse. Dette har igen forbindelse med, at man internationalt har gjort sociologi til et hovedfag i socialrådgiveruddannelsen, og at faget har berøring med næsten alle øvrige fag i uddannelsen.

Faget social- og individualpsykologi er steget fra 90 til 110 timer, men stigningen her er ikke udtryk for den udvikling, der er foregået i faget. Fra at faget har drejet sig om almenpsykologi og børnepsykologi, er det nu blevet socialpsykologi med vægt på de sociale forholds indvirken på menneskelig adfærd og med vægt på socialrådgiverens terapeutiske funktion.

Stigningen i timetal i faget socialpolitik m. v. skyldes især, at flere bifag er kommet til, således arbejdsmarkedspolitik, familieøkonomi og befolkningsstatistik. Faget er iøvrigt skiftevis blevet kaldt socialpolitik, nationaløkonomi og samfundslære.

Når timetallet under gruppe 2: Civil- og strafferet, er steget så stærkt som med 240 %, hænger det formentlig sammen med, at man ved uddannelsens tilrettelæggelse kun tog hensyn til især ægteskabs- og børne-

love og ikke havde blik for den sociale betydning, som en række love vedrørende arbejdsforhold og aftaler m. v. har. Men også faget strafferet er blevet udvidet med timer i både straffuldbydelse og kriminologi.

At gruppe 6: Praktiske fag og diverse fag stiger så stærkt, som tilfældet er, behøver ikke nogen særlig forklaring udover, at man under den gruppe har lagt en række fag, som man undervejs i uddannelsen har fået øjnene op for kunne have betydning at have med.

At gruppe 5: Socialrådgivning, er steget til næsten det 5-dobbelte, kan se forbavsende ud, men er vel motiveret derigennem, at det er socialrådgivernes arbejdsområde, metodik, deres kendskab til institutioner, til journalarbejde m. v., der gennem dette fag skal udvikles. Det skal iøvrigt nævnes, at faget under den nyordning, som begynder i 1962, vil komme op på 300 timer, altså betegne en 10-dobling af det, som man begyndte med i 1937.

Man kan endelig spørge, om den socialpolitiske udvikling også afspejler sig i de angivne tal. Når henses til den udvikling, der har fundet sted især fra 1958, efter hvilken man i særlig grad har interesseret sig for en individualisering af hjælpen, må svaret blive ja. Socialrådgiveruddannelsen sigter netop på at gøre de færdiguddannede skikkede til at yde en individuel hjælp til det klientel, som de præsenteres for. Den ændring, der har fundet sted i de socialretlige love, kan muligvis medføre, at de socialretlige fags timeantal går ned, og man vil således også i disse fag eller dette fagområde se en afspejling af socialpolitikens tendens.

Eksamensfordringerne

Det første kursusprogram anførte: »Uddannelsen afsluttes med en skriftlig og mundtlig Prøve, og der udstedes Bevis for bestået Prøve«.

Skriftlig eksamen blev afholdt i følgende fag: Hygiejne, sygdomslære, institutionslære, bogholderi, den sociale forsikringslovgivning, den offentlige forsorg, familieret og strafferet, og i disse fag blev der givet dels en almindelig opgave, hvor hjælpemidler ikke måtte benyttes, dels en konkret opgave, til hvilken der måtte benyttes alt undervisningsmateriale.

Der blev afholdt mundtlig eksamen i samfundslære, den sociale forsikringslovgivning, den offentlige forsorg, familieret og strafferet, ligesom eleverne opnåede samaritterautorisation. Ved eksamen medvirkede ialt 10 fremmede censorer.

I de nærmest følgende år udvidedes den skriftlige og mundtlige eksamen med faget vejledning i juridiske spørgsmål, d.v.s. foruden familieret og strafferet også formueret. Censorernes antal blev 12.

Fra 1948 ændres fagbetegnelsen sygdomslære til socialmedicin og -hygiejne, og der er både skriftlig og mundtlig eksamen i faget.

For tiden afholdes eksamen i følgende fag:

- 1) offentlig forsorg (skriftlig eksamen (2 opgaver) og mundtlig eksamen),
- 2) socialforsikring (skriftlig eksamen (2 opgaver) og mundtlig eksamen),
- 3) strafferet (skriftlig eksamen (2 opgaver) og mundtlig eksamen),
- 4) civilret I (skriftlig eksamen (2 opgaver) og mundtlig eksamen),
- 5) civilret II (skriftlig eksamen (2 opgaver) og mundtlig eksamen),
- 6) socialpolitik m.v. (skriftlig og mundtlig eksamen),
- 7) socialhygiejne (mundtlig eksamen),
- 8) psykologi (skriftlig eksamen),
- 9) sociologi (mundtlig eksamen) og
- 10) seminar (skriftlig og mundtlig prøve).

I de fag, hvor der er 2 skriftlige opgaver, er den ene en konkret opgave, der løses med hjælpemidler, og den anden en almindelig opgave, der løses uden hjælpemidler.

Eksaminationstiden er således, at der i hovedfagene offentlig forsorg og forsikring gives 2½ time til den konkrete opgave og 2 timer til den almindelige opgave, mens den mundtlige prøve andrager 15-20 minutter pr. elev. I de 3 øvrige juridiske fag, nemlig strafferet, civilret I og II, gives der 2 timer til den konkrete opgave og 1½ time til den almindelige opgave, og eksaminationstiden til mundtlig eksamen er 10-15 minutter. I socialpolitik gives der kun én almindelig opgave med 3 timers løsnings tid, og det samme er tilfældet i psykologi. I socialpolitik, socialhygiejne og sociologi er den mundtlige eksaminationstid 10-15 minutter. Seminaret afvikles ved en mundtlig handling på 1½ time. Dets omfang er 10-20 maskinskrevne sider i format A 4.

Der er således 12 skriftlige opgaver og 8 mundtlige: ét af de skriftlige fag udgår til eksamen, men der eksamineres mundtligt i det.

Eksamen er blevet mere omfattende og derved også sværere end tidligere. Eleverne fastholdes på næsten alt det stof, der doceres på skolen, og de krav, der stilles, er ikke små, ikke mindst når henses til, at et lærebogsstof ikke findes for alt, hvad der læses på skolen.

Eksamen gennemføres fortsat med censorer udefra, og disse er sagkyndige på de områder, som de censurerer i, idet de er ansat i det offentlige i institutioner, hvor vedkommende fagområde administreres.

Også denne temmelig strenge eksamensordning, som i art og omfang ikke adskiller sig fra læreanstaltnes, har bidraget til at skabe respekt om uddannelsen.

Undervisningsmaterialet

En ny uddannelse vil praktisk talt altid stå i den situation ikke at have et undervisningsmateriale, som er tilrettelagt specielt for den. Således var det også med socialrådgiveruddannelsen, da den begyndte. Man måtte dels klare sig med stof, der var fremstillet til andre formål, herunder andre uddannelser, og dels måtte man selv fremstille undervisningsstof, som eleverne kunne bruge til repetitionen og til iøvrigt at fastholde hukommelsen på.

I de lægelige fag kunne man anvende undervisningsmateriale, der var fremstillet til brug for sygeplejeelever, og i faget offentlig forsorg benyttede man den kommenterede udgave af socialreformen. Den måtte suppleres med stof, som fremstilledes af vedkommende lærer. Stoffet blev stencileret og i stort omfang fremstillet fra lektion til lektion. Nævnes skal i denne forbindelse den fremstilling, som daværende kontorchef Hagen lavede om socialforsikringsfagene, indledet med en redegørelse for udviklingen i socialpolitikken fra fattiglovene og frem til 1933, ligesom den indeholdt en diskussion af spørgsmålet forsikring contra forsorg. Fremstillingen udvidedes og ændredes efterhånden som lovgivningen ændredes, og der foregik meget store ændringer i den lovgivning i perioden fra 1933 og frem til 1955, hvor direktør Hagen trak sig tilbage som lærer. Hans efterfølgere har fortsat arbejdet, men har alle bygget på hans fremstilling.

Af andre fremstillinger skal nævnes dommer *Hastrups* vedrørende formueretten m. v., og denne videreførtes af kontorchef *Gaarden*.

Nedenfor er meddelt en liste over bøger, som anvendes på skolen. Det vil ses, at hovedparten af bøgerne er fremstillet på skolen i stencileret form. De er endvidere meget billige, idet de sælges til materialeprisen. Enkelte af de bøger, der er udkommet på forlag, således kriminalpsykolog *Erik Hoeck-Gradenwitz*: Individ, gruppe, samfund, er fremstillet med henblik på socialrådgiveruddannelsen, og den har efter at være udkommet i bogform vundet indpas ved seminarier og andre uddannelsesanstalter, som uddanner folk til arbejde med voksne og børn indenfor et socialpsykologisk arbejdsfelt.

UDDRAG AF BOGLISTE:

Offentlig forsorg:

Holm, Vagn: Nøgle til lov om offentlig forsorg af 1961.

Jensen, Orla, m. fl.: Studievejledning i Den sociale lovgivning (Marselistryk, Århus, 1960).

Horsten, Holger: Børneforsorgen i Danmark (Nyt Nordisk Forlag).

Socialforsikring:

- Sygeforsikringslovens noteudgave 1961 (Socialt tidsskrift).
Hagen, G.: Ulykkesforsikring (rev. af E. Sehested Rasmussen og Ulf Trier). (Den sociale skole, 1959).
Høyer, Niels: Kompendium i arbejdsanvisning og arbejdsløshedsforsikring. (Danmarks sociale højskole, 1961).

Civilret I:

- Ægteskabslov I (Ægteskabs indgåelse og opløsning) kommenteret udgave ved Johannes Faurholt og Hans Topsøe-Jensen (Gad, 1948).
Ægteskabslov II (Ægteskabets retsvirkninger) kommenteret udgave ved Poul Gaarden (Gad, 1950).
Myndighedsloven, kommenteret udgave ved Poul Gaarden (Gad, 1949).

Civilret II:

- Gaarden, Poul: Hvordan en lov bliver til. (Den sociale skole, 1956).
— Civilret II, 1. del: Tjenesteforhold (Den sociale skole, 1959).
— » » 2. del: Afbetaling, leje, erstatning (Den sociale skole, 1960).
— » » 3. del: Arv, skifte, borteblevne (Den sociale skole, 1961).
Adoptionsloven med kommentarer ved Poul Gaarden (Gad, 1957).

Socialpolitik:

- Statistisk årbog. Statistisk departement.
Bjørnsen, Mette Koefoed og Kirsten Rudfeld: Statistik som værktøj (Den sociale skole, 1959).
Bjørnsen, Mette Koefoed: Orientering i samfundsøkonomien (Schultz, 1958).
Rudfeld, Kirsten: Socialpolitik i grundtræk, 1. og 2. hæfte (Den sociale skole, 1960).
Kallestrup, Lauge R.: Erhvervslivets og arbejdsmarkedets organisation (Den sociale skole, 1960).

Sociologi:

- Høgh, Erik: Sociologi I (Den sociale skole, 1956).
— Sociologi II — udvalgt sociologisk litteratur (Den sociale skole, 1956).
— Familien — en sociologisk skitse (Den sociale skole, 1956).
— Sociale afvigelser — sociologisk set.
1. hæfte: Indledning.
2. hæfte: Kriminalitet.
3. hæfte: Familieproblemer.
4. hæfte: Fattigdom. (Den sociale skole, 1960).
— Sociologi, appendixafsnit 5. Systematisk interviewteknik (Den sociale skole, 1960).
Sprott, W. J. H.: Mennesket og grupperne (Nyt Nordisk forlag, 1960).
Boalt, Gunnar: Människa — kontakt — miljø (Bonniers, 1959).

Socialhygiejne:

- Meldahl, K. F.: Hygiejne. Særtryk af Lærebog for sygeplejersker til brug for Den sociale skole.
Andersen, Jørgen E.: Noter til socialhygiejnen (Den sociale skole, 1960).

Psykiatri:

- Strömngren, Erik: Psykiatri (Munksgaard, 1958).
Zahle, Vagn: Neuroser (Forlaget for faglitteratur, 1956).
Helweg, H.: Den retslige psykiatri i korte omrids (Hagerup, 1939).
Lomholt, Margrete: Børnepsykiatri (Rosenkilde og Bagger, 1957).

Socialrådgivning:

- Garrett, Annette: Samtaleteknik (oversat af Kirsten Erichsen) (Den sociale skole, 1960).
Redegørelse vedrørende socialrådgivernes arbejdsmæssige placering afgivet af det af Dansk socialrådgiverforening nedsatte udvalg (Den sociale skole, 1959).

Psykologi:

- Hoek-Gradenwitz, E.: Individ, gruppe, samfund (Nyt Nordisk forlag, 1959).
Kühl, P.-H.: Psykologi-oversigt (Den sociale skole, 1957).

Det vil ses, at der på skolen er fremstillet omkring en snes lærebøger eller hefter, og at hovedparten af disse er udgivet indenfor de sidste 6 år. Flere af bøgerne er blevet anvendt ved kursus for andre kategorier af socialarbejdere.

Lærebøgernes tilstedeværelse har betydet en lettelse i undervisningen både for lærerne og for eleverne, ikke mindst i relation til eksamen, men bøgerne har også i stor udstrækning fundet vej til de færdiguddannede socialrådgivere fra tidligere hold, således at de igennem dem har haft mulighed for at holde sig à jour med det stof, der bydes eleverne på skolen. Lærebogsstoffet har bidraget til at fastslå professionens indhold.

Elevtallet er efterhånden så stort, at det skulle være rentabelt for forlag at overtage udgivelsen af enkelte lærebøger, bl. a. fordi det viser sig, at beslægtede uddannelser kan bruge dem, og at der også er et socialt interesseret publikum uden for de socialfagliges rækker, som gerne vil sætte sig ind i vedkommende stof.

En karakteristisk ting ved skolens emnekreds er, at den er under stadig ændring, fordi socialpolitikken udvikler sig og synet på klienten ændrer sig. At følge med i denne udvikling stiller krav til såvel lærer som elev. Ikke sjældent sker det — og det er sket specielt indenfor de seneste år — at et lovområde, som er blevet doceret i en elevs andet uddannelsesår, har vist sig at være forældet i det tredje, således at en temmelig ny lov har måttet kunnes som eksamensstof. Hyppige suppleringer og ændringer er derfor nødvendige indenfor det lærebogsstof, som anvendes på skolen.

III. Status og fremtidsudsigter

I FORBINDELSE med den nyordning af skolens forhold, der stadfæstedes gennem bekendtgørelse i »Statstidende« den 14. august 1961, udtalte socialminister Julius Bomholt til pressen bl. a.:

»Danmarks sociale højskole har nu karakter af en uddannelsesanstalt på linie med andre af vore uddannelsesinstitutioner for videregående uddannelse og vil i de nærmeste år stadig udbygge denne position som centralt uddannelsessted for videregående uddannelse til socialt arbejde«.

Det vil være på sin plads i forbindelse med denne udtalelse dels at redegøre for den ændring af socialrådgiveruddannelsen, der finder sted fra 1962 at regne, og dels at fremsætte kommentarer til og synspunkter på skolens fremtidige virkeområde som uddannelsessted for personale til og i socialt arbejde.

Skolen har nået en sådan position i løbet af sine første 25 år, at den fra at have været et foretagende, der skulle forsøge at dække et uddannelsesbehov, som kun få mennesker havde blik for, idag er en anerkendt og uundværlig institution, som praktisk talt alle forsorgsgrene henter personale hos og iøvrigt henvender sig til om uddannelser af kortere eller længere varighed.

Samtidig er socialrådgiverne blevet en stand, der har hævdet sig i kraft af faglig kunnen på et bredt felt, der har berøring med en lang række andre uddannedes arbejdsområder. Imidlertid har socialrådgiverens uddannelse et så specifikt indhold, at ingen anden uddannelse kan erstatte eller på tilfredsstillende måde træde i stedet for den. Hvis det er rigtigt, at der skal 25 år til at danne et fag eller en stand – eller om man vil: til at gøre en stand voksen – har man lov til at konstatere, at socialrådgiverstanden er blevet voksen og er blevet sig sit ansvar og sit værd bevidst.

Dette forhold har nær sammenhæng med udviklingen i uddannelsens indhold, hvorom der er redegjort foran. Den nu vedtagne uddannelse, som organisk har udviklet sig af den første plan i 1937, korrigeret gennem årenes erfaringer og ændringer i lovgivning m. v., ser således ud i oversigt (tilføjet timetallene for den eksisterende ordning):

	Eksisterende ordning timer ialt	Nye ordning			
		timer ialt	første år timer	andet år praktik	tredie år timer
<i>1. Socialret:</i>					
Offentlig forsorg m. v.	140	160	110	—	50
Socialforsikring	120	160	110	—	50
<i>2. Civilret .....</i>					
	144	160	160	—	—
<i>3. Strafferet m. v. ....</i>					
	96	100	100	—	—
<i>4. Samfundsfag:</i>					
Socialpolitik m. v.	140	140	140	—	—
Sociologi	100	150	40	—	110
Social- og individual- psykologi	110	150	40	—	110
<i>5. Socialmedicin:</i>					
Socialhygiejne	90	100	—	—	100
Psykiatri	50	70	40	—	30
<i>6. Socialrådgivning:</i>					
	140	300	150	—	150
<i>7. Praktiske fag:</i>					
Formulering, bogholderi, håndbogs- og bibl.øvelser m. v.	100	100	50	—	50
<i>8. Andet:</i>					
Seminar, opgaver, foredrag, institutionsbesøg	140	310	110	—	200
	1370	1900	1050	—	850

Det mest iøjnespringende nye er, at *praktikken* som første erfarings- og sorteringsgrundlag er bortfaldet. Dette er motiveret dermed, at en sortering af eleverne vil foregå mere ensartet og derfor retfærdigere på en skole, og at en indføring i alle væsentlige lovområder og arbejdsteknikker forud for praktikken vil gøre eleverne bedre skikkede til det praktiske arbejde og derfor også mere ensartet og dermed lettere be-

dømmelige. Imidlertid vil praktikken fortsat have en sorterende funktion på linje med den sortering, der foregår på basis af det teoretiske stof, men det tør formodes, at den væsentligste sortering vil ske på skolen.

Løjnespringende er endvidere udvidelsen af faget *socialrådgivning*. Dette fag, der som sit centrale emne har metodikken i arbejdet, er igennem årene blevet udviklet i takt med socialrådgiverprofessionens stadig klarere indhold. Nu ønsker man – i lighed med hvad der sker og er sket internationalt – at få tid til at arbejde med hele denne vanskelige problematik for også at nå frem til en definition eller klar afgrænsning af, hvad der må være socialrådgiverens arbejdsområde, og hvor grænserne må ligge mod de fag, der omgiver socialrådgiverens. Det må blive en af de kommende års betydningsfulde opgaver at opnå klarhed på dette felt.

Den tredje væsentlige nydannelse er det forhold, at uddannelsen deles op – også eksamensmæssigt – i 3 dele modsat idag, hvor alt stof skal kunnes og afleveres i uddannelsens sidste måned. Socialrådgiveruddannelsens 1. del vil falde ved udgangen af 1. år (efter at en standpunktsprøve 6 måneder inde i studiet har sorteret mulige ikke-studieegnede fra). 1. delen vil omfatte skriftlig og mundtlig eksamen i fagene civilret, strafferet og socialpolitik, og disse fag vil hermed være afsluttede. De opnåede karakterer overføres til endelig eksamen. Herudover vil der – som hidtil – være prøve i fagene offentlig forsorg og socialforsikring, og karaktererne, der opnås i disse fag, vil sammen med de øvrige opnåede karakterer danne basis for afgørelsen om elevens oprykning.

Uddannelsens 2. del danner afslutningen på praktikåret. I denne indgår praktiklederens bedømmelse. Eleven skal i praktikåret udføre forskellige teoretisk/praktiske arbejder, der indsendes til og bedømmes af skolen i samarbejde med praktiklederne, hvis vurdering – sammen med vurderingen af de indsendte arbejder – indgår i afgørelsen af spørgsmålet om, hvorvidt eleven kan fortsætte uddannelsen. Denne ordning forudsætter et intensere praktkararbejde end det, der hidtil har været kendt – i hvert fald generelt set, og i hele ordningen indgår derfor en udbygning af praktiklederinstruktionen eller -uddannelsen. På dette område har det været opmuntrende at se den iver og interesse, hvormed praktikledere landet over er gået ind for en egentlig og reguleret praktikuddannelse, hvilket illustrerer den forpligtelse, som socialrådgiverstanden føler overfor spørgsmålet om at bidrage til sin stands uddannelse og udvikling gennem oplæringen af de unge tilkommende – et forhold, som jo er velkendt fra andre veletablerede professioner.

3. år af uddannelsen, hvis formål er at arbejde med de erfaringer,

som 1. dels teoretiske og 2. dels praktiske stof har givet eleverne i hænde, vil være helliget integreringen af praktik og teori. Hovedfaget vil være socialrådgivning (metodik m. v.), og til dette slutter sig naturligt fagene socialpsykologi og -psykiatri samt sociologi. Yderligere omfatter 3. år socialhygiejne, der ikke har været med ved 1. del, og offentlig forsorg og socialforsikring, som læses gennem hele uddannelsen. Der sluttes med skriftlig og/eller mundtlig eksamen i de nævnte fag.

Det falder helt i tråd med moderne uddannelsesrettelæggelse at fordele en ret omfattende uddannelses fag på flere eksamensetaper. For socialeleven betyder denne ordning, at noget af værktøjet, der skal anvendes i uddannelsens praktiske del, er velkendt før denne dels påbegyndelse og dets brug er indøvet, og endvidere betyder bortfaldet af en del hukommelsesstof til endelig eksamen en tiltrængt lettelse, hvilket igen indebærer, at der opnås tid og samles kræfter til et arbejde med fagenes integrering og deres anvendelse i klientsammenhængen.

Til statusopgørelsen over 25 års arbejdsresultater hører også kommentarer til *lærersituationen* ved skolen. Timerne er i disse mange år blevet læst af løst ansatte lærere, der har haft deres hovederhverv andetsteds, fornemmeligst under det offentlige. Med uddannelsens nyordning er kommet heltidsansatte lærere, som således får deres hovederhverv ved skolen. 4 stillinger (3 i København og 1 i Århus) er blevet normeret, og dette indebærer større stabilitet og ro i lærerkollegiet og dermed muligheden for et fastere skoleliv med den prægnation, lærerpersonlighederne kan bidrage til at give.

Oprettelsen af lærerstillingerne må betragtes som den mest officielle tilkendegivelse af, at skolen har bærekraft – og de 4 stillinger har man lov til at antage blot er en begyndelse.

Skolens centrale opgave er uddannelsen af socialrådgivere. Det var dens første opgave og vil fortsat være dens fornemste. Men skolen har fået tillagt andre opgaver, og blandt disse er nævnt den videregående uddannelse af børneforsorgsmedarbejdere, kurset for autoriserede barneplejersker og sygeplejersker samt den ret omfattende virksomhed med korte kursus for adskillige kategorier af medarbejdere i det offentlige.

Det er i sammenhæng med denne sidste virksomhed, man skal se socialminister Bomholts ønske om at udbygge skolens »position som centralt uddannelsessted for videregående uddannelse til socialt arbejde.«

De muligheder, der foreligger for optagelse af nye arbejdsopgaver og for videreudvikling af eksisterende, kan sammenfattes i følgende 3 grupper, nemlig 1) det arbejds- og socialministerielle forsorgsområde, 2) det

kommunale forsorgsområde og 3) socialrådgiveruddannelsens speciallinjer.

1) Under socialministeriet sorterer særfor sorgen, børnefor sorgen og revalideringen, og under arbejdsministeriet erhvervsvejledningen. De nævnte 4 grene af ministeriernes virksomhed har igennem årene i større eller mindre omfang benyttet skolen til personaleuddannelse. Det må formodes, at sociallovgivningens krav til personale og dets faglige kvalifikationer vil medføre, at der etableres – hvor det ikke allerede er sket – grundlæggende uddannelser, videregående uddannelser og korte specialkursus ved skolen som en naturlig konsekvens af, at skolen sorterer under socialministeriet. Det må ligeledes formodes, at uddannelserne i stort omfang – og fordi en væsentlig del af det basale stof er fælles – vil blive gennemført som fælleskursus for forsorgsgrenene, medens de videregående uddannelser, hvis formål er specialisering, vil blive tilrettelagt for hver forsorgsgren for sig.

2) Kun de større kommuner har haft organiseret uddannelse, og dens udbredelse er vokset betydeligt gennem det arbejde, der er udført af Dansk kommunalkursus, men det er fortsat en lille del af kommunernes personale, der gennemgår anden uddannelse end den, der opnås gennem det daglige arbejde. Dertil kommer, at den hidtil benyttede uddannelsesindhold, når bortses fra et enkelt fortsættelseskursus, væsentligst har sigtet på administrative forhold og ikke på sociale. Det ligger nær at antage, at skolen på det sociale emneområde, herunder det klient- eller menneskebehandlende kan yde en undervisning og uddannelse, der med fordel kan anvendes indenfor socialkontorerne. Skolen gennemfører iøvrigt i perioden omkring jubilæet to parallelle socialinspektørkursus i Århus og København i samarbejde med socialinspektørforeningen og med en emnekræds, der ved siden af den, der vedrører en åjourføring af lovgivningsstoffet, især lægger vægt på problematikken omkring det afvigende klientel, i hvilken forbindelse psykologisk-psykiatriske fag behandles.

3) En eller flere speciallinjer lagt oven på socialrådgiveruddannelsen har været drøftet i nogle år, uden at man er nået til en afklaring. Socialrådgiveruddannelsens ændring fra 1962 har snarere hæmmet end fremmet overvejelserne på dette felt. Ved siden af tidnøden har der været principielle overvejelser, som kan sammenfattes derhen: Er det rigtigere at lave en ret omfattende grunduddannelse, der forbereder stort set lige godt til ethvert socialt arbejde, end at lave en mindre omfattende grunduddannelse, der for at kunne anvendes effektivt, bør udbygges med

specialer i f. eks. børnefor sorg, revalidering, mødrehjælp eller psykiatri? Det almindelige indtryk fra udenlandske skoler er, at specialiseringen praktiseres endda i den form, at de meddelte almene kundskaber er så små, at socialrådgiveren kun kan anvendes i sit speciales institutioner og ikke udenfor disse. Uddannelserne er også kortere end den danske, og her er en parallel til universitets- og lærestaltuddannelserne, som næsten undtagelsesløst i udlandet afvikles hurtigere end i Danmark og med en snævrere almenbaggrund og et snævrere sigte.

Spørgsmålet bliver muligvis, om man skal følge den almindelige nationale tendens at lave en forholdsvis lang og bred uddannelse med mange udnyttelsesmuligheder eller følge den hidtidige internationale tendens, der sætter specialiseringen i højsædet indenfor en tidsmæssigt mindre ramme end her. En mellemform er tænkelig, og den kunne i konsekvens af det nævnte være en kortvarig specialuddannelse oven i den udbyggede grunduddannelse.

Problemerne vil blive taget op i det udvalg om specialuddannelser, som er nedsat af bestyrelsen i efteråret 1961.

Hvorom alting er, er der uddannelsesopgaver i rigelig mængde. Mangfoldigheden bør dog ikke overskygge den rationelle tanke, der ligger i at finde en koordinering af de mange, nærbeslægtede uddannelsesopgaver, herunder at klarlægge indholdet af det stof, der må betragtes som socialarbejdernes elementære kundskaber og værktøj.

Skolen har etableret sig som en faktor i det sociale uddannelsesarbejde, og den har herunder været med i tilrettelæggelse af elementære uddannelser, hvad den formentlig fortsat vil være, men der er her sandsynligvis tale om en overgangssituation. Målet må være, at skolen bliver en institution udelukkende for videregående social uddannelse, hvorved dens uddannelser – korte eller lange – naturligt samler sig om dens centrale opgave: socialrådgiveruddannelsen. Antallet af elever under denne vil stige gennem oprettelse af ekstrahold (dobbelthold), fordi efterspørgslen efter socialrådgivere er større, end skolen i 25-året for sit virke kan tilfredsstille.

IV. Skolens lærere og censorer i jubilæumsåret

LÆRERE I KØBENHAVN:

Offentlig forsorg:

Fuldmægtig Vagn Holm, arbejds- og socialministeriet.
Ekspeditionssekretær H. Koldby Nielsen, arbejds- og socialministeriet.
Vicekontorchef Jens Seest Sørensen, Københavns kommunes socialdirektorat.

Socialforsikring:

Fuldmægtig Hans Asmussen, arbejds- og socialministeriet.
Kontorchef Henning Blume, Københavns kommunes socialdirektorat.
Kontorchef Ulf Trier, invalideforsikringsretten.

Strafferet:

Politiinspektør Fritz von Magius, rigspolitichefen.

Civilret I:

Landsdommer Karen Johnsen, østre landsret.

Civilret II:

Kommitteret, kontorchef Poul Gaarden, justitsministeriet.
Fuldmægtig Henning Funch Jensen, justitsministeriet.

Socialpolitik m. v.:

Undervisningsinspektør, cand. polit. Mette Koefoed Bjørnsen, tilsynet med handelsskoleundervisningen.
Ekspeditionssekretær Kirsten Rudfeld, arbejds- og socialministeriet.

Arbejdsmarkedspolitik m. v.:

Ekspeditionssekretær Lauge Kallestrup, arbejdsdirektoratet.

Sociologi:

Amanuensis Erik Høgh, Sociologisk institut, Københavns universitet.

Kriminologi:

Kriminalpsykolog, cand. psych. Karen Berntsen, Københavns fængsler.

Socialhygiejne:

Sociallæge Jørgen E. Andersen, mødrehjælpen.
Ass. overlæge K. F. Meldahl, sundhedsstyrelsen.

Psykiaatri:

Overlæge Henrik Hoffmeyer, mødrehjælpen.
Sociallæge Elisabeth Johansen, Gladsaxe kommune.

Psykologi:

Kriminalpsykolog, cand. psych. Erik Hoeck-Gradenwitz, forvaringsanstalten i Herstedvester.
Forskningsassistent, cand. psych. P.-H. Kühl, socialforskningsinstituttet.

Arbejds- og erhvervspsykologi:

Konsulent, cand. psych. Poul Vidriksen, arbejdsdirektoratet.

Skattespørgsmål:

Kontorchef Mogens Østergaard, ligningsdirektoratet.

Straffuldbyrdelse:

Vicefængselsdirektør Axel Hye-Knudsen, fængselsdirektoratet.

Erhvervsvejledning:

Erhvervsvejleder, overlærer Kai Sørensen, centralarbejdsanvisningen.

Socialrådgivning, bibliotekskundskab:

Socialrådgiver Inger Pedersen, Danmarks sociale højskole.

CENSORER I KØBENHAVN:

Offentlig forsorg:

Kontorchef Asger Friis, arbejds- og socialministeriet.

Socialforsikring:

Fhv. kontorchef G. Dam, direktoratet for sygekassevæsenet.

Strafferet:

Byretsdommer Jørgen Berthelsen, Københavns byret.

Civilret I:

Landsdommer Aksel T. Bertelsen, østre Landsret.

Civilret II:

Kontorchef Finn à Rogvi, justitsministeriet.

Socialpolitik m. v.:

Cand. polit. Lis Groes, MF.

Sociologi:

Fuldmægtig Preben Wolf, direktoratet for fængselsvæsenet.

Socialhygiejne:

Stadslæge, dr. med. H. E. Knipschildt, København.

Psykologi:

Skoledirektør, mag. art. Kr. Thomsen Jensen, København.

LÆRERE i ÅRHUS:

Offentlig forsorg:

Børneværnskonsulent Helge Petersen, Skanderborg.
Socialinspektør Ingvard Rasmussen, Viby socialkontor.
Revalideringschef P. Sørensen, Herning.

Socialforsikring:

Revalideringschef Mogens Emmerich Hansen, Århus.
Fuldmægtig Niels Høyer, Århus amtsarbejdsanvisningskontor.

Strafferet, straffuldbyrdelse og kriminologi:

Lektor Erik Christensen, Århus universitet.
Politifuldmægtig Hedvig Nørgaard, Århus politikontor.

Civilret I:

Dommerfuldmægtig Mogens Tidemand-Dal, Århus civildommerkontor.

Civilret II:

Landsretssagfører Hugo Schmidt.

Socialpolitik m. v.:

Fuldmægtig, cand. oecon. Herluf Beyer, Århus kommune.

Sociologi:

Cand. oecon. Jan Stehouwer, Århus universitet.

Socialhygiejne:

Læge Mette Hertz, Århus socialkontor.

Psykatri:

Sociallæge Helge Kjems, Århus socialkontor.

Psykologi:

Cand. psych. Erling Andersen, skolepsykologisk kontor, Århus.
Forstander, cand. psych. Jørgen Petersen, Børnehjemmet »Sølyst«, Ris-
skov.

Bogholderi og regnskabskritik:

Fuldmægtig Hugo Kristensen, Århus socialkontor.

Skattespørgsmål:

Ligningschef Einar Jensen, Århus skattevæsen.

Socialrådgivning:

Socialrådgiver Annelise Jonsen.
Socialrådgiver Nancy Bratt, Århus socialkontor.

CENSORER i ÅRHUS:

Offentlig forsorg:

Socialinspektør Jørgen Jonsen, Horsens.

Socialforsikring:

Socialinspektør Kaj V. Petersen, Randers.

Strafferet:

Professor, dr. jur. Alvar Nelson, Århus universitet.

Civilret I og II:

Professor, dr. jur. Stig Jørgensen, Århus universitet.

Socialpolitik m. v.:

Kontorchef Knud Stenshøj, rådhuset, Aarhus.

Sociologi:

Lektor, cand. oecon. Torben Agersnap, Handelshøjskolen, København.

Socialhygiejne:

Kredslæge Otto Christiansen, Risskov.

Psykologi:

Skoledirektør, mag. art. Kr. Thomsen Jensen, København.

Af skolens lærere har politiinspektør *Fritz v. Magius* og landsdommer *Karen Johnsen* været med siden 1937.

Af censorerne har kontorchef *G. Dam* og byretsdommer *Jørgen Berthelsen* været med siden 1937.

V. Oversigt over antal dimittender 1937-62

	Hold	dimissionsår	kvinder	mænd	ialt
<i>København:</i>	1	1938	14		14
	2	1939	15		15
	3	1940	7	2	9
	4	1941	10	1	11
	5	1942	12		12
	6	1943	9		9
	7	1944	10	1	11
	8	1945	12	3	15
	9	1946	25		25
	10	1947	22	1	23
	11	1948	19	3	22
	12	1948	23	3	26
	13 A	1950	18	1	19
	13 B	1950	14	5	19
	14 A	1951	14	3	17
	14 B	1951	15	3	18
	15 A	1951	15	5	20
	15 B	1951	18	3	21
	16 A	1952	13	4	17
	16 B	1952	15	2	17
	17 A	1953	13	4	17
	17 B	1953	15	3	18
	18 A	1954	12	5	17
	18 B	1954	11	4	15
	19 A	1955	12	4	16
	19 B	1955	12	3	15
	20 A	1956	16	5	21
20 B	1956	15	6	21	
21 A	1957	19	5	24	
21 B	1957	20	2	22	
22 A	1958	16	5	21	
22 B	1958	17	3	20	
23	1959	17	5	22	
24	1960	9	4	13	
25	1960	14	5	19	
26	1961	17	5	22	
27	1961	17	6	23	
			552	114	666
<i>Århus:</i>	1	1958	14	3	17
	2	1959	10	6	16
	3	1960	7	6	13
	4	1961	10	6	16
			41	21	62
Tilsammen			593	135	728

VI. Oversigt over socialrådgivernes ansættelsessteder pr. 1. november 1961

<i>Mødrehjælpen</i>	108
<i>Hospitaller:</i>	
1) Kommunale hospitaler o. a.	58
2) Rigshospitalet	7
3) Statshospitaler	28
4) Universitetets børnepsykiatriske klinik	1
	94
<i>Revalidering, særforborg:</i>	
1) Revalideringscentre	ca. 50
2) Samfundet og Hjemmet for Vanføre	16
3) Landsforeningen mod Børnelammelse	6
4) Elleslettegård	1
5) Statens åndssvageforborg	33
6) Statens hørecentral	1
	ca. 107
<i>Socialkontorer</i>	45
<i>Fængselsforborg, politi:</i>	
1) Fængsler	15
2) Dansk Forsorgsselskab	21
3) Justitsministeriets psykiatriske undersøgelsesklinikk	3
4) Politiet, Århus	1
	40
<i>Børne- og ungdomsforborg</i>	29
<i>Privatfilantropiske institutioner:</i>	
1) Kofoeds Skole	4
2) Ring i Ring	4
3) Dansk Flygtningehjælp	2
4) Familiecentret, Vesterbro	2
5) Landsforeningen af Vanføre	1
6) Scleroseforeningen	1
7) Katolske Menighedsplejer	1
8) Sct. Nicolai tjenesten	1
9) Frihedsfonden	1
10) Kristeligt Studenter-Settlement	1
11) Menighedsplejen, Hvidovre	1
12) Fabrikmissionen	1
13) Erhvervsvejledningskontoret for tunghøre	1
	21
<i>Andre:</i>	
1) Arbejdsanvisningskontorer	4
2) Forsvarets oplysnings- og velfærdstjeneste	3
3) Personalekonsulenter	8
4) Skolepsykologiske kontorer	3
5) Danmarks sociale højskole	4
	22
<i>Diverse</i>	10
	476

I N D H O L D S F O R T E G N E L S E

	Side
I. Betydningsfulde data 1937-62	7
II. Udviklingslinier	13
Titulatur-problemet	13
Ændringer i optagelseskravene	13
Praktikken og praktikantens arbejde	15
Udviklingen i de teoretiske fag	16
Eksamensforordningerne	21
Undervisningsmaterialet	23
III. Status og fremtidsudsigter	26
IV. Skolens lærere og censorer i jubilæumsåret	32
V. Oversigt over antal dimittender 1937-62	37
VI. Oversigt over socialrådgivernes ansættelsessteder pr. 1. nov. 1961 ...	38